

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŹNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 10, 2022

JOANNA OGORZAŁEK

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŹNIE, LONDYN
ORCID 0000-0002-4626-4963

KATARZYNA KARITA

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŹNIE, LONDYN
ORCID 0000- 0001-8859-6512

**EDUKACJA PROWSPÓLNOTOWA
– INICJATYWY POLSKICH SZKÓŁ SOBOTNICH
W WIELKIEJ BRYTANII
NA RZECZ UCHODźCÓW Z UKRAINY**

1. WPROWADZENIE

Agresja Rosji na Ukrainę spowodowała zmianę sytuacji geopolitycznej oraz kryzys humanitarny w Europie. Działania wojenne zostały wymierzone nie tylko wobec ukraińskiej armii i ochotników broniących swojego kraju, ale również wobec ludności cywilnej.

Wspólnota narodowa, stosując demokratyczny ostracyzm wobec putinowskiej Rosji, zintensyfikowała sankcje i dostarczała pakiety wojskowe Ukraincom broniącym swojego kraju. Jednocześnie kobiety, dzieci, osoby starsze i niepełnosprawne szukały schronienia i wsparcia w państwach ościennych. Organizacja Narodów Zjednoczonych informuje, że od 24 lutego 2022 roku Ukrainę

opuściło łącznie ponad 9,9 miliona osób, z czego 6,1 miliona uchodźców przebywa na terenie Europy (Ukraine Refugee Situation, 2022).

Nadzwyczajna sytuacja, która spotkała polskich sąsiadów, wymagała szczególnego zjednoczenia. Społeczeństwo polskie podjęło liczne oddolne akcje na rzecz uchodźców. Pomimo znacznej odległości geograficznej gest solidarności z narodem ukraińskim poprzez organizację akcji humanitarnych, działań pomocowych zainicjowały także osoby indywidualne, jak i organizacje polonijne w Wielkiej Brytanii, w tym polskie szkoły.

W prezentowanym artykule zostaną omówione – na podstawie badań pilotażowych obejmujących netnografię – działania podejmowane przez społeczność PSS na rzecz uchodźców z Ukrainy oraz ich funkcje prowsólnotowe.

2. POLSKIE SZKOŁY SOBOTNIE W WIELKIEJ BRYTANII

Po zakończeniu II wojny światowej rzesze polskich wychodźców wojskowych, zwanych Drugą Wielką Emigracją (Kondracki, 2009), pozostały na terenie Wielkiej Brytanii. Żołnierze, oficerowie polscy oraz liczna grupa polskich dipisów (ang. *displaced person*) (Kuliński, 2014) skupili się wokół wartości stwarzanych przez wymogi życia społecznego i standardy kulturowe kraju zamieszkania, nowych obyczajów, zachowań, norm współżycia i współdziałania (Speina, 2011).

W obawie przed wynarodowieniem troska o polskość dzieci i młodzieży oraz katolickie wychowanie oparte na zasadach moralności chrześcijańskiej były priorytetem w tworzeniu wspólnoty polskiej poza Ojczyzną. Aleksandra Podhorodecka, ówczesny autorytet Polskiej Macierzy Szkolnej (PMS), podkreślała, że *młodzież polską na emigracji musimy wychowywać w wierze naszych ojców i dziadów, zgodnie z tradycją pokoleń, które Polskę chrześcijańską budowały i o jej wolność i niepodległość walczyły* (Podhorodecka, 2003, s. 193–194). Potrzeba kultywacji polskiej kultury i nauki języka polskiego oraz wzrost demograficzny młodego pokolenia Polonii w Wielkiej Brytanii zainicjowały tworzenie szkół nauczania przedmiotów ojczystych, potocznie zwanych jako nieobowiązkowe szkoły polskie lub polskie szkoły sobotnie (PSS).

Znaczącą rolę w zakładaniu PSS odegrały: Polska Misja Katolicka w Anglii i Walii, księża pełniący posługę kapłańską w parafiach oraz osoby prywatne (Pyłat, 2016). Praca nauczycieli na *polskim oświatowym podwórku* (Sprawozdanie PMS, 2008–2009, s. 4) pod opieką PMS, Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii, Związku Nauczycielstwa

Polskiego Zagranicą oraz Towarzystwa Przyjaciół Dzieci i Młodzieży miała na celu zapewnić dzieciom nauczanie języka polskiego, literatury polskiej, historii i geografii Polski oraz polskiego folkloru (Pyłat, 2016). Były również organizowane zbiórki harcerskie, kółka dramatyczne, spotkania chóru (Ogorzałek, 2020), taniec ludowy oraz edukacja muzyczna, która dotyczyła pieśni patriotycznych i religijnych. Lekcje odbywały się w najskromniejszych warunkach, bo w prywatnych mieszkaniach, bursach, domach parafialnych, klubach Stowarzyszenia Polskich Komitantów czy wynajętych szkołach angielskich. Święta narodowe i kościelne znacząco wpłynęły na kształtowanie się wspólnot szkolnych, życie i charakter szkół polonijnych.

Obecnie część PSS w Wielkiej Brytanii zrzesza się wokół Polskiej Macierzy Szkolnej oraz Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą (ORPEG). Trzecią grupą szkół są instytucje niezarejestrowane w PMS lub ORPEG, które nie podlegają żadnej oficjalnej ewidencji.

PMS jest charytatywną i apolityczną organizacją kulturalno-oświatową, stwarzającą polskie szkoły uzupełniające oraz osoby zaangażowane w edukację w zakresie języka polskiego i polskiej kultury w Wielkiej Brytanii.

Do końca 1953 roku Polska Macierz Szkolna miała pod opieką 80 szkół i ponad 2000 dzieci (Ogorzałek, 2020). Po 2004 roku Wielka Brytania w ramach umów międzynarodowych związanych z rozszerzeniem Unii Europejskiej otworzyła swoje granice dla obywateli z Polski. W tym czasie ponad 10 000 nowo przybyłych polskich dzieci uczęszczało do 78 PSS. Rosnące zainteresowanie działalnością szkół sobotnich i znaczący przyrost emigracji polskiej spowodował, że do 2020 roku liczba szkół nauczania przedmiotów ojczystych w Wielkiej Brytanii wzrosła do 150 instytucji, do których uczęszczało ponad 16 000 dzieci i młodzieży (Erdmann, 2014).

Obecnie pod opiekuńczymi skrzydłami Polskiej Macierzy Szkolnej znajduje się ponad 120 Polskich Szkół Przedmiotów Ojczystych w Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej, które obejmują *szkolny świat życia* (Szymaniak, 2014, s. 31) blisko 3000 nauczycieli i 19 300 uczniów (Barrass, 2023).

ORPEG jest ogniskiem edukacji powołanym w 2010 roku przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, który prowadzi szkoły polskie przy placówkach dyplomatycznych Rzeczypospolitej Polskiej, wspiera i nadzoruje oświatę polską za granicą oraz wspomaga metodycznie i merytorycznie nauczycieli uczących języka polskiego (Statut ORPEG, 2021). Na liście Ośrodka jest zarejestrowanych 230 szkół znajdujących się w Anglii, Szkocji, Walii oraz Irlandii Północnej (ORPEG, 2022).

3. PYTANIA BADAWCZE I METODOLOGIA BADAŃ

W ostatnich miesiącach sprawdzianem wrażliwości wobec drugiego człowieka i troski o jego dobro w obliczu światowych kryzysów okazała się postawa społeczności PSS wobec uchodźców z Ukrainy.

W ramach międzywydziałowego projektu Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PSWB-04-22-PUNO) zostało przeprowadzone cząstkowe badanie netnograficzne obejmujące inicjatywy podejmowane przez społeczność polskich szkół sobotnich w Wielkiej Brytanii na rzecz uchodźców z Ukrainy.

Netnografia stanowi połączenie etnografii i internetu (Kozinets, 2012), dzięki czemu umożliwia zbadanie zarówno zachowań społeczności, jak i pojedynczych odbiorców w środowisku cyfrowym. Ta wizualna metodologia badania życia organizacyjnego (Warren, Harriett, 2013) jest skoncentrowana na dostępie badacza do rzeczywistych sytuacji, działań i miejsc (Rogalska, 2012).

Badanie netnograficzne przeprowadzone pomiędzy marcem a czerwcem 2022 roku miało na celu rozpoznanie sposobów zaangażowania wspólnoty polskich szkół sobotnich w działania pomocowe na rzecz uchodźców z Ukrainy. Obserwacja bierna źródeł netnograficznych, do których należały fotografie, grafiki i posty, została wykonana z wykorzystaniem arkusza obserwacji stron internetowych polskich szkół sobotnich, fanpage'a PSS na Facebooku oraz wyszukiwarek: Google i Microsoft Bing.

W celu zbierania materiału badawczego użyto następujących fraz, dotyczących polskich szkół sobotnich i Ukrainy: *polskie szkoły sobotnie UK Ukraina; polskie szkoły sobotnie; polskie szkoły przedmiotów ojczystych; polskie szkoły w Irlandii Północnej; polskie szkoły w Walii; szkoły polonijne; polskiej szkoły w Londynie* oraz *polskie szkoły sobotnie ORPEG*. Następnie przeprowadzono wstępną analizę wzmianek, zdjęć, postów na temat pomocy uchodźcom z Ukrainy.

W początkowym etapie zostały rozpoznane ograniczenia, które miały wpływ na możliwość pełnego zrozumienia badanego zjawiska. Największą barierą w prowadzeniu badań nad polskimi szkołami sobotnimi był brak pełnej informacji na temat liczby szkół działających w Wielkiej Brytanii. Wynika to z kwestii braku jednej bazy danych łączącej wszystkie polskie placówki edukacyjne oraz kwestii funkcjonowania szkół: część z nich jest stowarzyszona z PMS lub ORPEG, natomiast część szkół nie należy do żadnej z tych organizacji – szkoły takie mogą być firmami prywatnymi lub funkcjonować jako organizacje trzeciego sektora.

Następna trudność była związana z funkcjonowaniem szkół w przestrzeni internetowej. W trakcie realizacji badań okazało się, że niektóre szkoły nie posiadają własnych stron internetowych lub fanpage'a w mediach społecznościowych.

Ponadto niektóre strony internetowe lub fanpage na Facebooku nie były aktualizowane. Natomiast PSS, które funkcjonują w przestrzeni wirtualnej, nie stosują ujednoliconego sposobu publikowania informacji o wydarzeniach szkolnych.

4. INICJATYWY POLSKICH SZKÓŁ SOBOTNICH NA RZECZ UKRAINY

Z początkowej próby 66 szkół (n = 66) 16 placówek nie zostało uwzględnionych w dalszych analizach, ponieważ nie zamieściły żadnych informacji dotyczących Ukrainy na swojej stronie internetowej lub na fanpage'u Facebooka. Badanie pokazało, że 36 szkół z próby badawczej nie posiadało strony internetowej, natomiast zdecydowana większość prowadziła fanpage'a na Facebooku.

Podczas analizy materiałów zastanych zostały wyłonione trzy główne kategorie działań podejmowanych przez polskie szkoły sobotnie na rzecz Ukrainy:

- inicjatywy własne;
- udostępnianie informacji innym instytucjom na swoich stronach;
- organizowanie wydarzeń inicjowanych przez inne instytucje, jak np. Dzień Solidarności z Ukrainą.

Podejmowane działania miały dwa główne cele:

- wsparcie materiale realizowane poprzez zbiórki środków finansowych lub darów;
- inicjatywy symboliczne nastawione na kształtowanie postaw, podejmowanie działań edukacyjnych, historyczno-literackich, artystycznych oraz wspierających.

Przykładowo na fanpage'u Facebooka PSS im. Stefana kard. Wyszyńskiego z Londynu pokazano różne podejmowane tam inicjatywy (il. 1). Szkoła udostępnia informacje o możliwości wsparcia finansowego organizacji zajmujących się pomocą Ukrainie i uchodźcom z Ukrainy, w tym Caritas Polska, Polski Czerwony Krzyż, Polska Akcja Humanitarna, SOS Wioski Dziecięce. Zamieściła również informację na temat listy rzeczy potrzebnych uchodźcom oraz zdjęcia przedstawiające zbiórkę materiałów rzeczowych i ich segregację.

Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tomasza Arciszewskiego (Balham) włączyła się do inicjatywy zaproponowanej przez Polską Macierz Szkolną w Londynie (il. 2). W klasie VI nauczycielka przeprowadziła lekcję wychowawczą o wojnie w Ukrainie, podczas której uczniowie przygotowali plakaty oraz napisali listy do dzieci i uczniów z wschodniej granicy przebywających na terenie Polski.

CO JEST POTRZEBNE AKTUALNIE:

- mleko dla dzieci i pampersy
- leki przeciwgorączkowe, przeciwbiegunkowe, przeciwwirusowe
- koldry, poduszki, poszewki, koce
- środki higieny (pasty, szczoteczki, chusteczki nawilżane)
- strzykawki, opatrunki, bandaże
- namioty, śpiwory, materace, termosy
- jednorazowe naczynia, sztućce,
- smoczki, butelki dla dzieci
- woda w małych butelkach
- sucha żywność (taka, którą można wziąć w podróż)
- ładowarki do telefonów, powerbanki, polskie karty SIM
- foteliki dla dzieci, nosidélka

1. Akcja pomocy zorganizowana z potrzeby solidarności z Ukrainą, Londyn, 26 III 2022 r.; źródło: fanpage Facebooka Polskiej Szkoły Sobotniej im. Stefana kard. Wyszyńskiego w Londynie: <https://pl-pl.facebook.com/groups/285760304868127/>, dostęp 2 II 2023

EDUKACJA PROWSPÓLNOTOWA POLSKICH SZKÓŁ SOBOTNICH

2. Akcja „Solidarni z Ukrainą”, Londyn, 26 III 2022 r.; źródło: Joanna Ogorzałek, Fanpage Facebooka Polskiej Szkoły Balham: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0-2aY8BFWkY2KdnkrLDzu8z1vJDuWtikxEZEwRCvJhbSLMnZEPuy39p8vbm1bE43KwCl&id=547151392335554, dostęp 2 II 2023

TABELA 1. DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ POLSKIE SZKOŁY SOBOTNIE W WIELKIEJ BRYTANII (N = 50) NA RZECZ POMOCY UCHODźCOM UKRAIŃSKIM

LP.	WSPARCIE MATERIALNE	INICJATYWY SYMBOLICZNE
1.	zbiórki pieniężne i darów	lekcje o geografii Ukrainy, wojnie, solidarności, tożsamości kulturowej, tolerancji, migracji, przyjaźni
2.	sprzedaż ciast	prace plastyczne
3.	kiermasze, podczas których sprzedawano książki	pisanie listów i pocztówek do dzieci ukraińskich przebywających w Polsce
4.	sprzedaż kotylionów w kolorach niebiesko-żółtych	noszenie barw ukraińskich
5.	licytacje prac plastycznych dzieci	tworzenie ukraińskich flag
6.	koncerty	lekcje języka ukraińskiego
7.	wyzwania sponsorowane (tańce, wspinaczki)	

Źródło: Opracowanie własne.

Prawie połowa badanych szkół (44%) opublikowała informację na swoich stronach internetowych i w mediach społecznościowych o zbiórkach środków finansowych, a następnie o zebranej kwocie oraz o przekazaniu jej beneficjentom. Połowa PSS miała wzmianki o zbiorce darów, w tym informacje o potrzebnych produktach, miejscach zbiórek (jeśli były inne niż szkoła) oraz datach, w których zbiórki przeprowadzono. Szkoły zachęcały społeczność lokalną, szkolną do wolontariatu i partycypacji przy sortowaniu i pakowaniu darów.

Zarówno rodzice, jak i nauczyciele piekli ciasta, które następnie sprzedawano w zamian za datek pieniężny. Dzieci wraz z nauczycielami przygotowywali kotyliony oraz prace plastyczne, które następnie były sprzedawane podczas kiermaszów.

Materiały wizualne w postaci fotorelacji w mediach społecznościowych sugerują, że ludzie angażowali się we wspólne działania na rzecz pomocy uchodźcom z Ukrainy.

Podobnie 44% badanych szkół podejmowało działania symboliczne, w tym pisanie przez uczniów listów i pocztówek do rówieśników z Ukrainy.

Zaledwie 26 szkół (20%) odpowiedziało na apel Polskiej Macierzy Szkolnej dotyczący organizacji Dnia Solidarności z Ukrainą (il. 3).

3. Pomalujmy ten dzień na niebiesko i żółto, „Dzień Solidarności z Ukrainą”, Londyn, 26 III 2022 r.; źródło: Polska Macierz Szkolna, <https://polskamacierz.org/pl/dzien-solidarnosci-z-ukraina-26-03-2022/>, dostęp 7 V 2022

Wychodząc naprzeciw potrzebom Waszych serc, dołączając również do szkół brytyjskich organizujących podobne dni, Polska Macierz Szkolna chciałaby zaproponować, by 26 marca w naszych szkołach był Dniem Solidarności z Ukrainą. W dniu tym nasza społeczność mogłaby być z tym walecznym narodem, organizując w polskich szkołach sobotnich zajęcia dotyczące Ukrainy i tego, co łączy nasze narody. Pomalujmy ten dzień na niebiesko i żółto (wstążeczki, baloniki, ubierzmy się na niebiesko i żółto)! (Polska Szkoła Balham, 2022).

PMS zasugerował szereg inicjatyw, które mogły być realizowane w ramach Dni Solidarności z Ukrainą – w tym zajęcia językowe, muzyczne, plastyczne, z geografii i historii, zbiórki, wizyty gości ukraińskich – oraz udostępnił materiały i plany lekcji.

Badanie netnograficzne wykazało, że w pierwszych miesiącach agresji Rosji na Ukrainę PSS prowadziły szereg inicjatyw na rzecz praktycznej pomocy uchodźcom wojennym. Jednocześnie szkolna wspólnota wyrażała swoją solidarność z narodem ukraińskim. Hojność i wsparcie społeczności zgromadzonej wokół jednostek oświatowo-wychowawczych, kierujących się czystą i szlachetną intencją, pokazały, że świat jest pełen pięknych ludzi, zmierzających ku wartościom, takim jak dobroć, odwaga, miłość, ale i altruizm (Maslow, 1986, s. 153–154). Wszystkie wydarzenia cieszyły się dużym zainteresowaniem ze strony społeczności polskich szkół sobotnich, zachęciły do wspólnego działania na rzecz poszkodowanych przez wojnę ludzi.

5. DZIAŁANIA POMOCOWE JAKO EDUKACJA PROWSPÓLNOTOWA?

W ujęciu pedagogicznym, wspólnota *dialogicznie tworzy (się) w procesach nauczania* (Rekus, Mikhail, 2013, s. 136; Szymaniak, 2014, s. 33) i spełnia się poprzez bywanie – stykanie się – ze sobą jej członków. Wspólnota szkolna, którą stanowią uczniowie, rodzice oraz kadra pedagogiczna, jak każda inna wspólnota dąży do tego, co wydaje im się „dobrem”, także w szerzej rozumianym znaczeniu, dobrem publicznym. Może koncentrować się wokół wspólnego celu, albo zmagać się z zadaniem lub problemem zarówno dydaktycznym, jak i takim, który przynosi inna sytuacja życia społecznego. Szkoła jest miejscem, w którym kształtują się postawy, rozwijają się umiejętności współpracy z innymi ludźmi oraz funkcjonowanie w grupach. To także miejsce podejmowania pierwszych prób zaangażowania społecznego i obywatelskiego oraz edukacji prowspólnotowej, realizowanej na przykład poprzez promowanie inicjatyw wspierających osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej.

Zebrany materiał badawczy pokazuje liczne inicjatywy na rzecz uchodźców z Ukrainy, w tym zaangażowanie członków polskiej wspólnoty szkolnej na emigracji w działania nastawione na pomoc rzeczową w postaci zbiorów środków finansowych i darów rzeczowych. Fotorelacje oraz opisy wydarzeń szkolnych w przestrzeni internetowej odnoszące się do wspólnego przygotowania inicjatyw pomocowych, sortowania i pakowania darów, wypełnione paczkami vany, pieczenie ciast i ich sprzedaż podczas kiermaszów szkolnych pozwalają wysnuć wniosek, że odzew społeczny na wezwanie o pomoc ofiarom wojny w Ukrainie wśród społeczności badanych szkół był bardzo duży. Ponadto działania symboliczne, które w procesie dydaktycznym były przeprowadzone przez kadrę nauczycielską PSS we współpracy z uczniami, stworzył możliwość rozszerzenia zrozumienia nowej sytuacji geopolitycznej przez dzieci oraz zwiększenia ich wrażliwości na krzywdę drugiego człowieka i rozwoju empatii.

Przynależność do PSS i partycypacja w czynnościach ukierunkowanych na pomoc uchodźcom z Ukrainy stworzyła możliwość społecznego uczenia się, poszerzania kompetencji osobowych, społecznych, kognitywnych (Szymaniak, 2014) oraz budowania społecznej dojrzałości uczniów. Zarówno działania nastawione na wsparcie materialne, jak i te skierowane na kwestie symboliczne zgromadziły wspólnotę szkolną wokół jednego, altruistycznego celu. Wymagały zaangażowania, współpracy i dialogu wokół projektu, jak również promowały postawy, które jednoczą i są integralne z pedagogicznym etosem.

6. PODSUMOWANIE

PSS to nie tylko miejsce spotkań, w których dzieci i młodzież przechodzą edukację. Polskie szkoły to *kowadło polskiego życia* (Moszczyński, 2020), polskiej kultury i tradycji, które dzięki pracy *ofiarnych szaleńców* (Heydenkorn, 1978, s. 131) rozumie potrzebę przekazania kolejnym pokoleniom młodych Polaków języka polskiego i przywiązania do Ojczyzny.

Nasza tożsamość indywidualna i wspólnotowa jest oparta na pamięci. Przeszłość pozwala zrozumieć, kim jesteśmy (Kamiński, Korcuć, 2016 s. 9). Polskie szkoły sobotnie pamiętają o widmie II wojny światowej i przyczynach swego powstania; są wrażliwe na przeszłość i budują na niej, stanowiąc miejsce, które Maria Mendel określa jako *łączące kulturowo tych, którzy je użytkują* (Mendel, 2018, s. 15). Miejsce, które zmierza ku praktykowaniu dialogowania, łączenia się wobec wspólnych inicjatyw, mających u podstaw pomoc i dążenie do sprawiedliwości.

W sytuacji nadzwyczajnej, związanej z wojną w Ukrainie, społeczność PSS praktykowała relację trójrelacyjną pomiędzy uczniami, rodzicami a nauczycielami. Poprzez współudział przy organizowaniu i realizacji działań pomocowych na rzecz uchodźców z Ukrainy polskie szkoły promowały postawy, które przeciwstawiają podziałom i wykluczeniu. Wspólne zaangażowanie wokół jednego celu bądź pod egidą organizacji, takiej jak Polska Macierz Szkolna, sprawiała, że uczniowie, nauczyciele oraz rodzice partycypując w działaniach, osłabiali podziały i zmniejszali nierówności, zbudowali tym samym przestrzeń dialogu, wspólnotowości, miejsce wspólne.

BIBLIOGRAFIA

- Barrass, E. (2023). 70 lat istnienia Polskiej Macierzy Szkolnej w Wielkiej Brytanii. Magazyn z Wysp. Pobrane z: <https://magazynzwysp.tvp.pl/65862949/70-lat-istnienia-polskiej-macierzy-szkolnej-w-wielkiej-brytanii>, dostęp 25 I 2023.
- Erdmann, E. (2014). Sukces polskich szkół sobotnich, Magazyn PL. Pobrane z: www.emito.et, dostęp 20 V 2022.
- Heydenkorn, B. (1978). *Mniejszości narodowe w Wielkiej Brytanii*. Paryż: Wydawnictwo Kultura.
- Kamiński, Ł., Korcuć, M. (2016). *Przewodnik po historii Polski 966–2016*. Warszawa: IPN.
- Kondracki, T. (2009). *Mała Polska nad Tamizą, Dwa stulecia polskiej obecności w Wielkiej Brytanii*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.

- Kozinets, R. V. (2012). *Netnografia. Badania etnograficzne online*, tłum. M. Brzozowska-Brywczyńska. Warszawa: PWN.
- Kuliński, A. (2014). Emigracja zamorska Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii po zakończeniu II wojny światowej w wybranych tytułach prasy brytyjskiej, 1945–1949. *Studia Historica Gedanensia*, Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego, t. V. Pobrane z: [www.ejournals.eu>pliki>art](http://www.ejournals.eu/pliki/art), dostęp 19 V 2022.
- Maslow, A. (1986). *W stronę psychologii istnienia*, przeł. I. Wyrzykowska. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Mendel, M. (2018). Miejsce wspólne. *Jakościowe Badania Pedagogiczne*, Gdańsk, t. III, nr 1. Pobrane z: <https://wnus.edu.pl/jbp/pl/>, dostęp 20 V 2022.
- Moszczyński, W. (2020). Dramat polskich szkół sobotnich w dobie pandemii, *Londynek.net*, Londyn. Pobrane z: <https://londynek.net/czytelnia>, dostęp 20 V 2022.
- Ogorzałek, J. (2020). *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii na podstawie Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. Tomasza Arciszewskiego w Londynie*. W: J. Szada-Borzyszkowska, M. Styczyńska (red.), *Wyzwania XXI wieku dla edukacji szkolnej*. Siedlce: Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich.
- ORPEG (2022). ORPEG, podstawowe informacje, Warszawa. Pobrane z: <https://www.orpeg.pl/o-nas/podstawowe-informacje>, dostęp 28 V 2022.
- Podhorodecka, A. (2003). *W służbie oświaty. 50 lat Polskiej Macierzy Szkolnej*. Londyn: Wydawnictwo Polska Macierz Szkolna Zagranicą.
- Polska Szkoła Balham (2022). Dzień Solidarności z Ukrainą, Polska Szkoła Balham. Pobrane z: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0WggU-4qpiAvEupCrQKuxUxLNrjfgA6fmLJyoWvYuxm6H6NvJkvoSiqTsGYyoCyscl&id=547151392335554, dostęp 24 III 2022.
- Pyłat, J. (2016). Rys historyczny szkolnictwa polskiego w Wielkiej Brytanii, Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Pobrane z: <https://silo.tips/download/rys-historyczny-szkolnictwa-polskiego-w-wielkiej-brytanii>, dostęp 19 V 2022.
- Rekus, J., Mikhail, Th. (2013). *Neues schulpädagogisches Wörterbuch*. Weinheim Basel: Beltz Juventa Verlag.
- Rogalska, E. (2012). Publikacje edukacyjne. Justyna Nowotniak - Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej, nr 11775. Pobrane z: <http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=11775>, dostęp 2 II 2023.
- Speina, J. (2011). Historia literatury. Powojenne losy żołnierzy Polskich na Zachodzie (w świetle twórczości beletrystycznej pisarzy drugiej emigracji). *Archiwum Emigracji. Studia – szkice – dokumenty*, z. 1–2 (14–15), Toruń. Pobrane z: www.bu.umk.pl/Archiwum_Emigracji/gazeta/ae_15/16_Speina.pdf, dostęp 18 V 2022.
- Sprawozdanie PMS (2008–2009), *Sprawozdanie Prezesa Polskiej Macierzy Szkolnej*, jesień–zima 2008–2009, nr 29. Londyn: Wydawnictwo Polska Macierz Szkolna Zagranicą.

- Statut ORPEG (2021). Statut ORPEG, Dziennik Urzędowy MEiN. Pobrane z: https://bip.orpeg.pl/wp-content/uploads/2020/11/Statut_ORPEG.pdf, dostęp 28 VII 2022.
- Szymaniak, J. (2014). Pojęcie kultury i wspólnotowości szkolnej. „Nowa kultura uczenia się”. *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość*, 11, s. 29–49. Pobrane z: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm#inbox/FMfcgzGrcPKfbXMpfQwvZTgSJqBJQHqW?projector=1&messagePartId=0.1>, dostęp 1 II 2023.
- Ukraine Refugee Situation (2022). Operational Data Portal. Ukraine Refugee Situation. Pobrane z: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, dostęp 30 VII 2022.
- Warren, S., Harriett, S. (2013). Wzorce wizualne. Etnografia wizualna. Pobrane z: http://www.kostera.pl/documents/8_Etnografiawizualna104.pdf, dostęp 2 II 2022.

JOANNA OGORZAŁEK
KATARZYNA KARITA

PROCOMMUNITY EDUCATION
– INITIATIVES OF THE POLISH SATURDAY SCHOOLS
COMMUNITIES IN GREAT BRITAIN
FOR THE REFUGEES FROM UKRAINE

SUMMARY

The first Polish Saturday Schools (PSS) in the UK were established in the 1950s. Their didactic and educational aims included the continuation of mother-tongue education for Polish children in exile and the promotion of culture and national heritage among children already born in the UK.

Currently, Polish Saturday Schools fulfil the role of ambassadors of Polishness and play an important socio-cultural and identity role. PSS are perceived as a common good and an integral part of the local community of the country of residence, which creates space for a dialogical relationship between pupils, their parents, and teachers, also in the context of global crises.

Drawing on a pilot study involving netnography, an attempt will be made to answer the question of what activities are undertaken by PSS members in the UK to support the war refugees from Ukraine and whether these initiatives serve a pro-community education function.

Key words: Polish Saturday Schools, war in Ukraine, netnography, help